

1. Ortogonális transzformációk, sajátértékek meghatározása QR-transzformációval

Korábban két trianguláris felbontással is megismerkedhettünk: az LR- (vagy LU) illetve a Cholesky-felbontással. A továbbiakban egy újabb, meghatározását tekintve stabilisabb dekompozícióval fogunk foglalkozni, az ún. ortogonális triangularizációval.

1.1 Definíció. A Q kvadratikus mátrix ortogonális, ha $Q^T Q = Q Q^T = I$.

Vegyük észre, hogy egy ortogonális mátrix mindig reguláris (következik a determinánsok szorzástételéből), így Q ortogonalitása úgy is definiálható, hogy Q olyan négyzetes mátrix, amelynek inverze megegyezik a transzponáltjával.

Az ortogonális mátrix elnevezésnek az a magyarázata, hogy ortogonális mátrix sor- ill. oszlopvektorrendszere mindig ortonormált vektorrendszer lesz (Gondoljuk meg!), vagyis benne minden vektor egységnyi hosszúságú és két különböző vektor skalárszorzata 0 (azaz a vektorok merőlegesek egymásra).

Az ortogonális mátrixok távolságtartó transzformációt indukálnak.

1.1 Tétel. Tetszőleges Q ortogonális mátrixra és x vektorra $\|x\|_2 = \|Qx\|_2$.

Bizonyítás. $\|Qx\|_2^2 = (Qx)^T (Qx) = x^T Q^T Q x = x^T (Q^T Q)x = x^T x = \|x\|_2^2$.

1.2 Definíció. A Q kvadratikus mátrixot elemi tükröző mátrixnak (vagy másnéven *Householder-mátrixnak*) mondjuk, ha $Q=I$ vagy felírható $Q = I - 2qq^T$ alakban, ahol q olyan vektor amelyre $q^T q = \|q\|_2^2 = 1$.

Az elnevezés onnan adódik, hogy $Q \neq I$ esetben, az $x \rightarrow Qx$ transzformáció az n -dimenziós euklideszi térnek egy q normálisú origón átmenő hipersíkra való tükrözését adja.

1.1 Példa. Írjuk fel a $\left(\frac{\sqrt{2}}{2}, -\frac{\sqrt{2}}{2}\right)^T$ normálisú origón átmenő egyenesre való tükrözést megadó elemi tükröző mátrixot és számoljuk ki a segítségével az (5,3) koordinátájú pontnak az előbbi egyenesre való tükörképének a koordinátáit.

Megoldás.

$$Q = I - 2qq^T = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} - 2 \begin{pmatrix} \frac{\sqrt{2}}{2} \\ -\frac{\sqrt{2}}{2} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \frac{\sqrt{2}}{2} & -\frac{\sqrt{2}}{2} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} 1 & -1 \\ -1 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}$$

A megadott pont tükörképének koordinátái: $\begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 5 \\ 3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 \\ 5 \end{pmatrix}$

Vegyük észre, hogy a kapott Q mátrix egy szimmetrikus és ortogonális mátrix. Ezek általában is teljesülő tulajdonságai az elemi tükröző mátrixoknak.

1.2 Tétel. Minden elemi tükröző mátrix szimmetrikus és ortogonális.

Bizonyítás. Legyen Q elemi tükröző mátrix.

Szimmetria: $Q^T = (I - 2qq^T)^T = I^T - 2(q^T)^T q^T = I - 2qq^T = Q$.

Ortogonalitás:

$$Q^T Q = QQ = (I - 2qq^T)(I - 2qq^T) = I - 2qq^T - 2qq^T + 4qq^T qq^T = I - 4qq^T + 4q(q^T q)q^T = I$$

1.3 Tétel. Legyenek x és y azonos hosszúságú de különböző vektorok az euklideszi térben. Ekkor a $q = \frac{x-y}{\|x-y\|_2}$ és $Q = I - 2qq^T$ formulákkal megadott elemi tükrözés x -et y -ba viszi.

Bizonyítás. Könnyen látható, hogy $\|q\|_2^2 = q^T q$ tényleg 1.

Határozzuk meg a Qx vektort!

$$\begin{aligned}
Qx &= \left(I - 2 \frac{x-y}{\|x-y\|_2} \left(\frac{x-y}{\|x-y\|_2} \right)^T \right) x = x - 2(x-y) \frac{(x-y)^T x}{\|x-y\|_2^2} = x - 2(x-y) \frac{x^T x - y^T x}{(x-y)^T (x-y)} = \\
&= x - 2(x-y) \frac{x^T x - y^T x}{x^T x - y^T x - x^T y + y^T y} = x - (x-y) \frac{2(x^T x - y^T x)}{2(x^T x - y^T x)} = y.
\end{aligned}$$

1.4 Tétel. Legyen $Q \in R^{n \times n}$ egy elemi tükröző mátrix. Ekkor az alábbi partícionált formában megadott

$$T = \begin{pmatrix} I & O \\ O^T & Q \end{pmatrix} \in R^{m \times m}$$

mátrix is elemi tükröző mátrix lesz.

Bizonyítás. Ha Q egységmátrix, akkor T is egységmátrix lesz, így az állítás ekkor igaz. Ha $Q = I - 2qq^T$, ahol q egységnyi hosszúságú, akkor bevezetve a $q'^T = (0, 0, \dots, 0, q_1, q_1, \dots, q_n)$ m -komponensű vektort könnyen látható, hogy q' hossza is egységnyi lesz és $T = I - 2q'q'^T$, tehát T is elemi tükröző mátrix.

1.3 Definíció. Egy A mátrix ortogonális triangularizációján A -nak egy $A = QR$ dekompozícióját értjük, ahol Q ortogonális, R felső trianguláris mátrix.

Tudjuk, hogy nem minden kvadratikus mátrixnak lehet megadni az LR-felbontását, ahogyan Cholesky-felbontása sincs minden négyzetes mátrixnak. Viszont minden mátrixnak van ortogonális-trianguláris dekompozíciója, amelyet megkaphatunk elemi tükröző mátrixokkal végzett szorzások segítségével.

1.5 Tétel. Minden A n -edrendű valós kvadratikus mátrixhoz megadhatók olyan $Q_1, Q_2, \dots, Q_{n-1}$ elemi tükröző mátrixok, hogy az $A_0 = A$, $A_j = Q_j A_{j-1}$ rekurzióval számított A_j mátrix $1, 2, \dots, j$ -dik oszlopában minden főátló alatti elem 0 lesz. Speciálisan így A_{n-1} felső trianguláris alakú lesz.

Bizonyítás. A bizonyítást j szerinti indukcióval végezzük.

A $j=1$ esetben használjuk fel az **1.3 Tételt** az $x = Ae_1 = a$ és $y = \|a\|_2 e_1$ választással. Így a $Q_1 A_0$ szorzás elvégzése után kapott A_1 mátrix első oszlopában a második elemtől kezdve, minden szám 0 lesz.

Tegyük fel, hogy az állítás teljesül az első j esetre! Az A_j mátrixot

írjuk fel $A_j = \begin{pmatrix} U_j & B_j \\ O_j^T & C_j \end{pmatrix}$ partícionált alakban, ahol $U_j \in R^{j \times j}$, $B_j \in R^{j \times (n-j)}$,

$O_j^T \in R^{(n-j) \times j}$ és $C_j \in R^{(n-j) \times (n-j)}$. Az **1.3 Tételt** felhasználva van olyan $S_j \in R^{(n-j) \times (n-j)}$ elemi tükröző mátrix, amellyel szorozva az $S_j C_j$ mátrix első oszlopában a másodiktól kezdve minden elem 0. Mivel az **1.4**

Tétel szerint $Q_{j+1} = \begin{pmatrix} I_j & O_j \\ O_j^T & S_j \end{pmatrix}$ szintén elemi tükröző mátrix lesz, így az

$A_{j+1} = Q_{j+1} A_j = \begin{pmatrix} I_j & O_j \\ O_j^T & S_j \end{pmatrix} \begin{pmatrix} U_j & B_j \\ O_j^T & C_j \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} U_j & B_j \\ O_j^T & S_j C_j \end{pmatrix}$ mátrix már a $j+1$ -dik oszlopában is felső trianguláris lesz.

A fenti tétel valóban dekompozíciót ad, hiszen így $A_{n-1} = Q_{n-1} Q_{n-2} \dots Q_1 A$, ahol $R = A_{n-1}$ felső trianguláris mátrix, $Q_{n-1} Q_{n-2} \dots Q_1$ ortogonális mátrix, aminek Q inverze (vagyis az előbbi szorzatmátrix transzponáltja) is ortogonális lesz, így $A = QR$. A fenti dekompozíciós megadási módot szokás Householder-algoritmusnak is nevezni. (Alston Scott Householder (1904-1993) amerikai matematikus.)

1.2 Példa. Határozzuk meg a Householder-algoritmussal az alábbi mátrix ortogonális-trianguláris felbontását

$$A = \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix}.$$

Megoldás.

Ekkor csak egy elemi tükröző mátrixra van szükség, amely az első oszlop főátló alatti elemét kinullázza. Legyen $x = (3, 4)^T$ és $y = (5, 0)^T$. Így

$$q = \left(-\frac{1}{\sqrt{5}}, \frac{2}{\sqrt{5}} \right)^T \text{ és } Q = \begin{pmatrix} \frac{3}{5} & \frac{4}{5} \\ \frac{4}{5} & -\frac{3}{5} \end{pmatrix}. \text{ Ebből következőleg}$$

$$R = QA = \begin{pmatrix} \frac{3}{5} & \frac{4}{5} \\ \frac{4}{5} & -\frac{3}{5} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 5 & \frac{26}{5} \\ 0 & -\frac{7}{5} \end{pmatrix}, \text{ tehát a QR-dekompozíció így}$$

$$\begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \frac{3}{5} & \frac{4}{5} \\ \frac{4}{5} & -\frac{3}{5} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 5 & \frac{26}{5} \\ 0 & -\frac{7}{5} \end{pmatrix}.$$

Egy speciális eset:

Reguláris mátrixok ortogonális triangularizációja

Ha a felbontandó mátrix reguláris, akkor más módon is megadhatjuk annak egy ortogonális-triangularis felbontását.

A Cholesky-felbontáson alapuló eljárás.

Mivel A reguláris, így a $B = A^T A$ mátrix pozitív definit, tehát létezik B -nek kanonikus $B = R^T R$ Cholesky-felbontása. Legyen $Q = AR^{-1}$. Ekkor az $A = QR$ ortogonális triangularis felbontás lesz. Valóban, hiszen R felső triangularis mátrix, másrészt Q ortogonális, mivel

$$Q^T Q = (AR^{-1})^T (AR^{-1}) = (R^{-1})^T A^T AR^{-1} = (R^{-1})^T BR^{-1} = (R^{-1})^T (R^T R)R^{-1} = ((R^T)^{-1} R^T) (RR^{-1}) = I = I.$$

1.3 Példa. Határozzuk meg a Cholesky-felbontáson alapuló eljárással az alábbi reguláris mátrix ortogonális-triangularis felbontását

$$A = \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix}.$$

Megoldás.

$$B = A^T A = \begin{pmatrix} 3 & 4 \\ 2 & 5 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 25 & 26 \\ 26 & 29 \end{pmatrix}.$$

$$B \text{ Cholesky-felbontása } B = R^T R = \begin{pmatrix} 5 & 0 \\ \frac{26}{5} & \frac{7}{5} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 5 & \frac{26}{5} \\ 0 & \frac{7}{5} \end{pmatrix}.$$

$$\text{Így } Q = AR^{-1} = \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \frac{1}{5} & -\frac{26}{35} \\ 0 & \frac{5}{7} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \frac{3}{5} & -\frac{4}{5} \\ \frac{4}{5} & \frac{3}{5} \end{pmatrix}. \text{ Tehát a QR-dekompozíció}$$

$$\begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \frac{3}{5} & -\frac{4}{5} \\ \frac{4}{5} & \frac{3}{5} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 5 & 26 \\ 0 & 5 \end{pmatrix}$$

Vegyük észre, hogy a Householder-algoritmus és a Cholesky-felbontás „nagyon hasonló” mátrixokat adott, a különbség csak előjelekben van. Általában is igazolható ez a tulajdonsága reguláris mátrixok ortogonális triangularizációjának.

1.6. Tétel *Reguláris A mátrix ortogonális triangularizációja Q oszlopainak és R sorainak előjelétől eltekintve egyértelmű.*

Bizonyítás. Tekintsük A két különböző felbontását: $A = Q_1 R_1 = Q_2 R_2$. Mivel A reguláris, így a felbontásban szereplő minden mátrix reguláris lesz, ezért $Q_2^T Q_1 = R_2 R_1^{-1}$. Itt a baloldal ortogonális, a jobb oldal felső trianguláris mátrix lesz, ami csak úgy lehet, ha mindkét oldalon ugyanaz a V diagonális mátrix áll. Mivel V diagonális, ezért a főátlójában minden elem csak 1 vagy -1 lehet és $Q_2 = Q_1 V$, $R_2 = V R_1$.

1.1 Megjegyzés

a) Ha ismert $A=QR$ dekompozíciója, könnyen megkapható $|\det A|$. Ehhez elég meggondolni, hogy egy ortogonális mátrix determinánsa csak +1 vagy -1 lehet. Ekkor viszont $|\det A| = \prod_{i=1}^n |r_{ii}|$.

b) Ha ismert az $Ax=a$ lineáris egyenletrendszer együtthatómátrixának $A=QR$ felbontása, akkor tekintve a

$$\begin{aligned} Qy &= a \\ Rx &= y \end{aligned}$$

egyenletrendszereket x könnyen meghatározható, kihasználva Q ortogonalitását ($y = Q^T a$, majd a szokásos visszahelyettesítéssel x is megkapható).

1.2 Megjegyzés Az elemi tükröző mátrixok mellett az ortogonális mátrixoknak fontos osztályát alkotják az ún. elemi forgató mátrixok is. Itt csak a 2×2 -es esettel foglalkozunk.

1.4 Definíció A 2×2 -es

$$S = \begin{bmatrix} \cos \alpha & \sin \alpha \\ -\sin \alpha & \cos \alpha \end{bmatrix}$$

mátrixot elemi forgató mátrixnak nevezzük, ahol $0 \leq \alpha < 2\pi$.

Könnyen látható, hogy S ortogonális.

Egy A mátrixot megszorozva S -sel

$$SA = \begin{pmatrix} \cos \alpha & \sin \alpha \\ -\sin \alpha & \cos \alpha \end{pmatrix} \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} \\ a_{21} & a_{22} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} * & * \\ a_{21} \cos \alpha - a_{11} \sin \alpha & * \end{pmatrix}$$

Azt szeretnék, hogy $a_{21} \cos \alpha - a_{11} \sin \alpha = 0$. Ez elérhető egy ilyen választással:

$$\cos \alpha := \frac{a_{11}}{\sqrt{a_{11}^2 + a_{21}^2}}, \quad \sin \alpha := \frac{a_{21}}{\sqrt{a_{11}^2 + a_{21}^2}}, \quad \text{amennyiben } a_{11}^2 + a_{21}^2 \neq 0, \quad \text{ha } 0 \text{ akkor } \alpha := 0.$$

Innen már könnyen adódik az elemi forgató mátrixokat használó ortogonális dekompozíció.

1.4 Példa. Határozzuk meg az alábbi mátrix QR-felbontását elemi forgató mátrixok felhasználásával

$$A = \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix}.$$

Megoldás.

$$\cos \alpha = \frac{3}{\sqrt{3^2 + 4^2}} = \frac{3}{5}, \quad \sin \alpha = \frac{4}{\sqrt{3^2 + 4^2}} = \frac{4}{5}. \quad \text{Így}$$

$$SA = \begin{pmatrix} \frac{3}{5} & \frac{4}{5} \\ -\frac{4}{5} & \frac{3}{5} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 4 & 5 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 5 & \frac{26}{5} \\ 0 & \frac{5}{5} \end{pmatrix}, \quad \text{amiből következőleg } A = \begin{pmatrix} \frac{3}{5} & -\frac{4}{5} \\ \frac{4}{5} & \frac{3}{5} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 5 & \frac{26}{5} \\ 0 & \frac{5}{5} \end{pmatrix}.$$

Miért 'forgató' mátrix?

Ha az (x,y) koordinátájú pont β szöget zár be az x -tengellyel és azt az origó körül $-\alpha$ szöggel elforgatjuk, akkor az így kapott pont (x',y') koordinátái $(z \cos(\beta - \alpha), z \sin(\beta - \alpha))$ lesz, ahol $z = \sqrt{x^2 + y^2} = \sqrt{x'^2 + y'^2}$. Így

$$x' = z(\cos \alpha \cos \beta + \sin \alpha \sin \beta) = z\left(\cos \alpha \frac{x}{z} + \sin \alpha \frac{y}{z}\right) = x \cos \alpha + y \sin \alpha$$

$$y' = z(\sin \beta \cos \alpha - \cos \beta \sin \alpha) = z\left(\frac{y}{z} \cos \alpha - \frac{x}{z} \sin \alpha\right) = y \cos \alpha - x \sin \alpha$$

A QR-algoritmus

A QR-algoritmust rekurzióval adjuk meg. Legyen $A_1 = A$. Ha $A_i = Q_i R_i$, akkor $A_{i+1} = R_i Q_i$, ahol Q_i ortogonális, R_i felső trianguláris mátrixok minden $i \geq 1$ -re.

Az előbbi módon definiált mátrixsorozat egymást követő elemei hasonlóak lesznek egymáshoz. Valóban, hiszen ha $A_i = Q_i R_i$ és $A_{i+1} = R_i Q_i$, akkor mivel $R_i = Q_i^{-1} A_i$, így $A_{i+1} = Q_i^{-1} A_i Q_i$.

1.7. Tétel (A QR-algoritmus konvergenciatétele) Ha A sajátértékeire $|\lambda_1| > |\lambda_2| > \dots > |\lambda_n| > 0$ és van olyan A -t diagonizáló X mátrix, hogy $X^{-1} A X = D = \text{diag}(\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n)$ és létezik X^{-1} -nek LR-felbontása, akkor az $\{A_k\}, \{R_k\}$ és $\{Q_k\}$ mátrixsorozatok konvergensek és

$$\lim_{k \rightarrow \infty} A_k = \lim_{k \rightarrow \infty} R_k = \begin{pmatrix} \lambda_1 & * & * & \dots & * \\ 0 & \lambda_2 & * & \dots & * \\ 0 & 0 & \lambda_3 & \ddots & \vdots \\ \vdots & & \ddots & & * \\ 0 & 0 & \dots & 0 & \lambda_n \end{pmatrix} \quad \text{és} \quad \lim_{k \rightarrow \infty} Q_k = I.$$

A QR-algoritmusnak egyik előnye, hogy az algoritmus sosem akad el amiatt, hogy egy mátrixnak nincs QR-felbontása, mivel az mindig létezik. Az algoritmusnak másik előnye, hogy a kerekítési hibákkal szemben stabilisabban viselkedik, mint az LR ill. a Cholesky-felbontáson alapuló eljárás.

2. Egyenletrendszerek közelítő megoldása, relaxációs módszerek, többváltozós Newton-módszer, függvényminimalizálás.

Korábban tanultuk a lineáris egyenletrendszerek közelítő megoldását adó Jacobi- (J-módszer) és Gauss-Seidel-iterációs (S-módszer) eljárásokat. Ezen módszerek kiterjesztéseként tárgyaljuk most a Jacobi-féle relaxációs, illetve a szukcesszív túlrelaxációs módszert.

Tekintsük az $Ax=a$ lineáris egyenletrendszer A erősen reguláris együtthatómátrixának $A = \frac{1}{\omega}D - \left(L + U + \left(\frac{1}{\omega} - 1 \right) D \right)$ felírását, ahol D diagonális, L alsó trianguláris, U felső trianguláris mátrixok (a főátlóban minden elem 0) és $\omega > 0$ valós paraméter (ún. relaxációs paraméter).

Jacobi-féle relaxációs módszer (JOR-módszer)

A -nak az R - S reguláris szétvágásában legyen

$$R = \frac{1}{\omega}D, \quad S = L + U + \left(\frac{1}{\omega} - 1 \right) D.$$

Így az $x = Bx + b$ iterációs formulában

$$B_{J(\omega)} = \omega D^{-1} \left(L + U + \left(\frac{1}{\omega} - 1 \right) D \right), \quad \text{illetve} \quad b_{J(\omega)} = \omega D^{-1} a.$$

Szukcesszív túlrelaxációs módszer (SOR-módszer)

Ekkor $R = \frac{1}{\omega}D - L$, $S = U + \left(\frac{1}{\omega} - 1 \right) D$, így $B_{S(\omega)} = (D - \omega L)^{-1} (\omega U + (1 - \omega) D)$,

$$b_{S(\omega)} = \omega (D - L\omega)^{-1} a.$$

Természetesen az előbbi relaxációs módszerekre is teljesülnek a Jacobi- ill. a Gauss-Seidel iterációnál tanult konvergencia-kritériumok.

2.1 Tétel *Erősen reguláris együtthatómátrixú $Ax=a$ lineáris egyenletrendszerre a JOR- vagy SOR-módszer akkor és csak akkor konvergens, ha*

- i) $\rho(B) < 1$.
- ii) van olyan $\|\cdot\|$ mátrixnorma, amelyre $\|B\| < 1$.

Az iterációs módszerekkel kapcsolatosan megfogalmazható több olyan „relatív” konvergencia-kritérium is, ahol az egyik módszer konvergenciája a másik módszer konvergenciáját vonja maga után.

2.2 Tétel *Legyen $Ax=a$ egy erősen reguláris együtthatómátrixú egyenletrendszer. Ha a J -módszer konvergens, akkor tetszőleges $0 < \omega < 1$ relaxációs paraméterre a $J(\omega)$ -módszer is konvergens lesz.*

Bizonyítás. Azt fogjuk megmutatni, hogy $\rho(B_{J(\omega)}) < 1$.

Nem nehéz látni, hogy $B_{J(\omega)} = \omega B_J + (1-\omega)I$ (Gondoljuk meg!).

Ha B_J sajátértékei $\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n$, akkor viszont $B_{J(\omega)}$ μ_i ($1 \leq i \leq n$) sajátértékei felírhatók $\mu_i = \omega\lambda_i + 1 - \omega$ alakban (Gondoljuk meg!). Így azonban

$$|\mu_i| = |\omega\lambda_i + 1 - \omega| \leq |\omega\lambda_i| + |1 - \omega| = \omega|\lambda_i| + 1 - \omega < \omega \cdot 1 + 1 - \omega = 1,$$

tehát $B_{J(\omega)}$ spektrálsugara tényleg 1-nél kisebb, vagyis a $J(\omega)$ -módszer is konvergens lesz.

A relaxációs módszerek esetén a konvergencia szükséges feltétele hogy a relaxációs paraméter 2-nél kisebb pozitív szám legyen.

2.3 Tétel *Minden $\omega > 0$ relaxációs paraméter esetén $|1 - \omega| \leq \rho(B_{J(\omega)})$.*

Bizonyítás. Vegyük észre, hogy $B_{J(\omega)}$ főátlójában minden elem $1 - \omega$ (Gondoljuk meg!). Ekkor viszont, ha $B_{J(\omega)}$ sajátértékei $\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n$, akkor $\text{tr}(B_{J(\omega)}) = n(1 - \omega)$ és ez azt jelenti, hogy $n|1 - \omega| \leq \sum_{i=1}^n |\lambda_i| \leq n\rho(B_{J(\omega)})$, amiből a bizonyítandó egyenlőtlenség n -nel való leosztással következik.

2.4 Tétel *Minden $\omega > 0$ relaxációs paraméter esetén $|1 - \omega| \leq \rho(B_{S(\omega)})$.*

Bizonyítás. Határozzuk meg a $B_{S(\omega)}$ mátrix karakterisztikus polinomjának a 0 helyen felvett értékét.

$$p_{B_{S(\omega)}}(0) = \det(B_{S(\omega)}) = \det(D - \omega L)^{-1} \det(\omega U + (1 - \omega)D) = \frac{1}{\det D} (1 - \omega)^n \det D = (1 - \omega)^n.$$

Mivel $p_{B_{S(\omega)}}(0)$ egyben a $B_{S(\omega)}$ sajátértékeinek a szorzata is, így

$$\prod_{i=1}^n \lambda_i = (1-\omega)^n.$$

Ebből viszont $|1-\omega|^n = \prod_{i=1}^n |\lambda_i| \leq (\rho(B_{S(\omega)}))^n$ következik, amiből n -dik gyököt vonva a bizonyítandó egyenlőtlenséget kapjuk.

A **2.3 Tétel** és a **2.4 Tétel** közvetlen következménye (Gondoljuk meg!), hogy mind a JOR-, mind SOR-módszer esetében a konvergencia szükséges feltétele, hogy $0 < \omega < 2$.

Vannak olyan tételek is, amelyek elégséges feltételt adnak a konvergenciára. Fontosak azok az eredmények is, amelyek olyan optimális ω értéket adnak, amire az iterációs mátrix spektrálsugara minimális lesz, mivel a konvergencia ekkor lesz a leggyorsabb.

2.5 Tétel *Tegyük fel, hogy a B_J mátrix minden sajátértéke valós és $1 > \lambda_1 \geq \lambda_2 \geq \dots \geq \lambda_n$. Ekkor*

a) az $\omega^* := \frac{2}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)}$ értékre a JOR-módszer konvergens¹,

b) ha $\omega \neq \omega^*$, akkor $\rho(B_{J(\omega^*)}) < \rho(B_{J(\omega)})$,

c) a JOR-módszer akkor és csak akkor konvergens, ha $0 < \omega < \frac{2}{1 - \lambda_n}$.

Bizonyítás

a) Mivel $B_{J(\omega)} = \omega B_J + (1-\omega)I$, így a $B_{J(\omega)}$ mátrix $\mu_i = \omega \lambda_i + (1-\omega)$ sajátértékeire (lásd a **2.2 Tétel** bizonyítását) $\mu_1 \geq \mu_2 \geq \dots \geq \mu_n$ is teljesül.

Így $\rho(B_{J(\omega)}) = \max(|\mu_1|, |\mu_n|)$.

$$\mu_1^* = \frac{2}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)} \lambda_1 + 1 - \frac{2}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)} = \frac{\lambda_1 - \lambda_n}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)}$$

$$\mu_n^* = \frac{2}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)} \lambda_n + 1 - \frac{2}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)} = \frac{\lambda_n - \lambda_1}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)} = -\mu_1^*$$

¹ ω^* -ra is teljesül a relaxációs paraméterre vonatkozó azon szükséges feltétel, miszerint az csak 2-nél kisebb pozitív szám lehet. Ehhez elég azt megmondolni, hogy a B_J főátlójában minden elem 0, így a mátrix nyoma, és egyben a sajátértékek összege is 0 kell, hogy legyen. Összevetve ezt a tételnek a sajátértékekre vonatkozó feltételével, következik, hogy $\lambda_1 \geq 0$ és $\lambda_n \leq 0$. Ekkor viszont áll az is, hogy $\lambda_n < 1 - \lambda_1$, vagyis $\omega^* < 2$.

Tehát

$$\rho(B_{J(\omega^*)}) = \max(|\mu_1^*|, |\mu_n^*|) = \frac{\lambda_1 - \lambda_n}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)} = \frac{2\lambda_1 - (\lambda_1 + \lambda_n)}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)} < \frac{2 - \lambda_1 - \lambda_n}{2 - \lambda_1 - \lambda_n} = 1$$

vagyis a JOR-módszer konvergens.

b) Definiáljuk az $f_i(\omega) = |(\lambda_i - 1)\omega + 1|$ függvényeket, minden $1 \leq i \leq n$ -re. Az optimális ω^* értéket, vagyis ahol a $B_{J(\omega)}$ spektrálsugara minimális az $\omega^* = \min_{\omega > 0} \max(f_1(\omega), f_n(\omega))$ képlet határozza meg. Itt a maximum akkor lesz minimális, ha $f_1(\omega) = f_n(\omega)$, azaz

$$-((\lambda_n - 1)\omega + 1) = (\lambda_1 - 1)\omega + 1, \text{ vagyis } \omega = \frac{2}{2 - (\lambda_1 + \lambda_n)}.$$

Ha $\omega^* < \omega$, akkor $\rho(B_{J(\omega)}) = |f_n(\omega)| > |f_n(\omega^*)| = \rho(B_{J(\omega^*)})$.

Ha $\omega < \omega^*$, akkor $\rho(B_{J(\omega)}) = |f_1(\omega)| > |f_1(\omega^*)| = \rho(B_{J(\omega^*)})$.

c) A JOR-módszer pontosan akkor konvergens, ha $\rho(B_{J(\omega)}) < 1$. Mivel

$$\rho(B_{J(\omega)}) = \max(|\mu_1|, |\mu_n|), \text{ így a spektrálsugár akkor lesz 1 alatt, ha } f_n(\omega) < 1.$$

Ez pedig akkor teljesül, ha $-((\lambda_n - 1)\omega + 1) < 1$, vagyis $0 < \omega < \frac{2}{1 - \lambda_n}$.

Nemlineáris egyenletrendszerek

Először az egyváltozós analízisből ismert differenciálás fogalmát általánosítjuk.

2.1 Definíció Az $F : D \subseteq R^n \rightarrow R^m$ leképezés (Fréchet-)differenciálható az $x^* \in \overset{\circ}{D}$ helyen, ha létezik olyan $A \in R^{m \times n}$ mátrix, amellyel

$$\lim_{h \rightarrow 0} \frac{\|F(x^* + h) - F(x^*) - Ah\|}{\|h\|} = 0.$$

Ekkor az A mátrixot az F függvény x^* -beli deriváltjának mondjuk és rá az $F'(x^*)$ jelölést használjuk. Az F függvény differenciálható D -ben, ha bármely $x^* \in \overset{\circ}{D}$ helyen létezik $F'(x^*)$. Ekkor értelmezett az $F'(x) : \overset{\circ}{D} \subseteq R^n \rightarrow R^{m \times n}$ derivált függvény.

Megjegyzés

1. Az előbbi definíciót kimondhattuk volna

$$\lim_{y \rightarrow x^*} \frac{\|F(y) - F(x^*) - A(y - x^*)\|}{\|y - x^*\|} = 0$$

alakban is.

2. Az $m=n=1$ speciális eset ekvivalens a differenciálhatóság szokásos definíciójával:

$$\lim_{h \rightarrow 0} \frac{|F(x^* + h) - F(x^*) - F'(x^*)h|}{|h|} = 0$$

3. Ha az $A=F'(x^*)$ létezik, akkor egyértelmű, sőt A megegyezik a parciális deriváltak helyettesítési értékeiből álló $m \times n$ -es függvény-mátrixszal ($m=n$ esetén a Jacobi-mátrixszal):

$$a_{ij} = \left[\frac{\partial F_i(x^*)}{\partial x_j} \right]_{i,j=1}^{m,n} \quad (F \text{ komponensenkénti előállítását felhasználva}).$$

2.1 Példa Határozzuk meg az alábbi függvény deriváltját:

$$F : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^2, \quad F(x) = \begin{pmatrix} x_1^2 + x_2 \\ x_2 + x_3 \end{pmatrix}.$$

Megoldás

$$F'(x) = \begin{pmatrix} 2x_1 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 1 \end{pmatrix}.$$

Többszörös Newton-módszer

A többszörös érintőmódszert az egyváltozós módszer $x_{k+1} = x_k - \frac{f(x_k)}{f'(x_k)}$

képlete helyett az $x_{k+1} = x_k - (F'(x_k))^{-1} F(x_k)$ iterációs sorozattal határozzuk meg. Látható, hogy a derivált mátrix elemeit a megfelelő parciális deriváltakba való $x = x_k$ helyettesítéssel kaphatjuk meg. Fontos azt is észrevennünk, hogy ez a formula csak akkor alkalmazható ha az $F'(x_k)$ mátrix reguláris.

2.6 Tétel (A Newton-módszer lokális konvergencia-tétele)

Legyen az $F : D \subseteq \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n$ leképezésnek $x^* \in \overset{\circ}{D}$ zérushelye. Tegyük fel, hogy vannak olyan $\beta, \gamma, \delta, \sigma$ pozitív konstansok, hogy $\sigma = \frac{\beta\gamma}{2}$, $\delta\sigma < 1$, $S_\delta(x^*) \subseteq D$, továbbá F folytonosan differenciálható $S_\delta(x^*)$ -ban és

a) $\|(F'(x))^{-1}\| \leq \beta$ bármely $x \in S_\delta(x^*)$ -ra,

b) $\|F'(u) - F'(v)\| \leq \gamma\|u - v\|$ bármely $u, v \in S_\delta(x^*)$ -ra.

Ekkor tetszőleges $x_0 \in S_\delta(x^*)$ kezdőértéket választva az $x_{k+1} = x_k - (F'(x_k))^{-1}F(x_k)$ képlettel definiált iterációs sorozat a következőket teljesíti ($k \in \mathbb{N}^+$)

(i) $x_k \in S_\delta(x^*)$,

(ii) $x_k \rightarrow x^*$ és x^* az F egyetlen zérushelye $S_\delta(x^*)$ -ban,

(iii) $\|e_k\| \leq \sigma\|e_{k-1}\|^2$,

(iv) $\|e_k\| \leq \frac{1}{\sigma}(\sigma\|e_0\|)^{2^k}$, ahol $e_k = x_k - x^*$ (a hibavektor).

2.1 Példa Közelítsük az alábbi egyenletrendszer egyik gyökét a $(-0.6, 0.6)$ kezdőértékből kiindulva a Newton-módszerrel

$$x^3 - 3xy^2 = 1$$

$$3x^2y - y^3 = 0$$

Megoldás. A Jacobi-mátrix és inverze:

$$J(x_n, y_n) = 3 \begin{pmatrix} x_n^2 - y_n^2 & -2x_n y_n \\ 2x_n y_n & x_n^2 - y_n^2 \end{pmatrix} \quad J^{-1}(x_n, y_n) = \frac{1}{3(x_n^2 + y_n^2)^2} \begin{pmatrix} x_n^2 - y_n^2 & 2x_n y_n \\ -2x_n y_n & x_n^2 - y_n^2 \end{pmatrix}$$

$$x_1 = -0.4000, y_1 = 0.8629 \quad x_4 = -0.5000, y_4 = 0.8660$$

$$x_2 = -0.5047, y_2 = 0.8564 \quad x_5 = -0.4999, y_5 = 0.8660$$

$$x_3 = -0.4998, y_3 = 0.8660 \quad \dots$$

A kezdőértéktől függően az eljárással közelíthetők az egyenletrendszer gyökei: $\left(-\frac{1}{2}, \frac{\sqrt{3}}{2}\right)$, $\left(-\frac{1}{2}, -\frac{\sqrt{3}}{2}\right)$, $(1, 0)$

A Jacobi-mátrix invertálásának elkerülése végett az eljárást sokszor az alábbi módon szokás használni a gyakorlatban:

1. INPUT: x_1, ε .
2. $k=1$
3. SOLVE $F'(x_k)s_k = -F(x_k)$ for s_k
4. $x_{k+1} = x_k + s_k$
5. $k=k+1$
6. if $\|x_{k+1} - x_k\| < \varepsilon$ then stop
7. goto 3

Numerikus differenciálás

A deriváltak meghatározására alapvetően három módszert szoktak használni:

- a) „Kézzel” való deriválás
- b) Numerikus differenciálás
- c) Automatikus deriválás

a) A „kézzel” való derivált meghatározásakor a deriválási szabályokat alkalmazzuk és kiszámoljuk a derivált függvényt.

2.2 Példa Határozzuk meg az $f(x) = (x-1)^2$ képlettel megadott valós függvény deriváltját az $x = 2$ pontban.

Megoldás Mivel $f'(x) = 2(x-1)$, így $f'(2) = 2$.

b) A *numerikus differenciálás* során a derivált értéket differenciahányadossal közelítjük (ahol δ valamilyen kicsi szám):

$$f'(x) \approx \frac{f(x+\delta) - f(x)}{\delta}$$

2.3 Példa Közelítsük az előbbi példában megadott függvény deriváltját az $x = 2$ pontban numerikus differenciálással ($\delta = 0.01$).

Megoldás

$$f'(2) \approx \frac{f(2+0.01) - f(2)}{0.01} = \frac{(2+0.01-1)^2 - (2-1)^2}{0.01} = 2.01$$

c) Az *automatikus deriválás* során együtt számoljuk az adott függvényre ismert kiszámítási eljárást az egyes műveletekhez tartozó deriválási szabályokkal. A változóhoz egy elempárt rendelünk, amelynek első komponense a függvényértéknek, a második a derivált értékének felel meg.

2.4 Példa Határozzuk meg az előbbi példákban szereplő függvény deriváltjának értékét az $x=2$ pontban automatikus deriválással.

Megoldás

Rendeljük az x változóhoz a $(2,1)$ számpárt. A 2 az x -nek a 2 pontban vett helyettesítési értéke, az 1 x deriváltjának értéke.

Az $f(x)=(x-1)^2$ függvényben x -ből levonunk 1-et. Az 1-et is számpárral helyettesítjük $(1,0)$. Az $x-1$ kivonást így elvégezzük a számpárokon, ahol az első komponensen ez $2-1$ -et fog jelenteni, a második komponensen $1-0$ adódik (mivel $(f-g)'=f'-g'$). Az eddigi részeredmény tehát $(1,1)$.

A négyzetre emelés során az első komponens értéke 1 marad, a második komponens 2 lesz, mivel $(fg)'=f'g+fg'$.

Az eredmény tehát $(1,2)$, amelyből az első komponens az f helyettesítési értékét adja, a második komponens a derivált értéke az $x=2$ pontban, vagyis 2.

Függvényminimalizálás

A lokális minimum létezésének *elsőrendű szükséges feltétele*:

2.7 Tétel Ha az $f:R^n \rightarrow R$ függvénynek az $\underline{x}'$ pontban lokális szélsőértéke van, akkor $f'(\underline{x}')=0$, (koordinátás alakban $\frac{\partial f}{\partial x_i}(\underline{x}')=0$ ($i=1,\dots,n$) más jelölésben $\text{grad } f(\underline{x}')=0$ vagy $\nabla f(\underline{x}')=0$).

2.2 Példa Legyen $f(x_1, x_2) = x_1^3 + x_2^3 - 3x_1x_2$. Ekkor

$$\frac{\partial f}{\partial x_1}(x_1, x_2) = 3x_1^2 - 3x_2, \quad \frac{\partial f}{\partial x_2}(x_1, x_2) = 3x_2^2 - 3x_1.$$

Az f függvénynek lokális szélsőértéke a $(0,0)$, és az $(1,1)$ pontban lehet.

Másodrendű szükséges feltétel a lokális minimum létezéséhez:

2.8 Tétel Ha az f függvénynek az $\underline{x}'$ pontban lokális minimuma van, akkor $f'(\underline{x}')=0$, és $f''(\underline{x}')$ (az ún. Hesse-mátrix) pozitív szemidefinit.

2.3 Példa Az előbbi példában

$$f''(x_1, x_2) = \left(\frac{\partial^2 f(x_1, x_2)}{\partial x_i \partial x_j} \right)_{i,j=1,2}^{i=1,2} = \begin{pmatrix} 6x_1 & -3 \\ -3 & 6x_2 \end{pmatrix} \quad (\text{Hesse-mátrix})$$

Így a $(0,0)$ pontban $f''(0,0) = \begin{pmatrix} 0 & -3 \\ -3 & 0 \end{pmatrix}$. Ez a mátrix nem pozitív szemidefinit, (sajátértékei különböző előjelűek: 3, -3). Tehát a $(0,0)$ pontban a függvénynek nem lehet lokális minimuma. Az $(1,1)$ pontban: $f''(1,1) = \begin{pmatrix} 6 & -3 \\ -3 & 6 \end{pmatrix}$. Ez a mátrix pozitív definit, mivel mindkét főminorja pozitív, így az $(1,1)$ pontban az f függvénynek lokális minimuma lehet.

Másodrendű elégséges feltétel a lokális minimum létezéséhez:

2.9 Tétel Legyen $f'(\underline{x})=0$. Ha $f''(\underline{x})$ pozitív definit, akkor az f függvénynek az $\underline{x}$ pontban lokális minimuma van.

2.4 Példa: Az előbbi példabeli függvénynek az $(1,1)$ pontban lokális minimuma van, mert $f''(1,1)$ pozitív definit.

Megjegyzés: Ha az előbbi tételben $f''(\underline{x})$ indefinit, akkor $\underline{x}$ -ben nincs lokális szélsőértéke f -nek. Ha $f''(\underline{x})$ pozitív vagy negatív szemidefinit (de nem definit), akkor a tételeinkből semmilyen következtetés nem vonható le. Természetesen ebben az esetben is megvizsgálhatnánk a magasabb rendű deriváltakat, azonban a megvizsgálandó adatok nagy száma miatt, ez az út gyakorlati/számítástechnikai szempontból nem megfelelő.

A fentiekből egyértelműen kitűnik, hogy az egyenletrendszer megoldás és az optimalizálás, mint problémák között szoros kapcsolat van. Amennyiben egy f többváltozós függvénynek keressük a szélsőértékeit és a Newton-módszert az $F(x) = \nabla f(x) = 0$ egyenletrendszerre alkalmazzuk, akkor $F'(x) = \nabla_{xx}^2 f(x) = \left[\frac{\partial^2 f(x)}{\partial x_i \partial x_j} \right]_{i,j=1}^n$, ami f Hesse-mátrixa.

3. Folytonos függvények közelítései, négyzetes és egyenletes közelítések.

Tekintsük a V normált lineáris térnek egy n dimenziós G alterét és rögzítsük G -nek egy $\{g_1, g_2, \dots, g_n\}$ bázisát. Tegyük fel, hogy $f \in V$.

Feladatunk f -nek a legjobb $p = \sum_{i=1}^n \alpha_i g_i$ alakú p^* közelítését meghatározni, amelyre a közelítés hibája minimális, vagyis

$$\|f - p^*\| \leq \|f - p\|, \text{ bármely } p \in G\text{-re.}$$

Vezessük be a következő jelölést: $E_G(f) = \inf\{\|f - p\| \mid p \in G\}$. Tehát p^* pontosan akkor lesz a legjobb közelítés, ha $E_G(f) = \|f - p^*\|$.

A kitűzött feladattal kapcsolatos alapvető kérdések:

- (i) Van-e olyan $p^* \in G$, amelyre $E_G(f) = \|f - p^*\|$?
- (ii) Egyértelmű-e p^* ?
- (iii) Milyen tulajdonságok jellemzik p^* -ot?
- (iv) Hogyan becsülhető $E_G(f)$?
- (v) Praktikusan, milyen módon határozható meg p^* ?

3.1 Tétel (A legjobban közelítő elem egzisztenciája) *A V normált lineáris tér tetszőleges f eleméhez létezik V -nek az n dimenziós G altérben f -et legjobban közelítő p^* elem.*

Bizonyítás

$E_G(f)$ definíciójából következik, hogy megadható olyan G -beli elemekből álló $\{p_k\}$ sorozat, amelyre $\lim_{k \rightarrow \infty} \|f - p_k\| = E_G(f)$. A háromszög-egyenlőtlenséget felhasználva $\|p_k\| \leq \|f\| + \|f - p_k\|$, amiből következőleg a $\{p_k\}$ sorozat korlátos.

Vegyük a $p_k = \sum_{i=1}^n \beta_i^{(k)} g_i$ előállítását, és így a $\{\beta_k\} = (\beta_1^{(k)}, \beta_2^{(k)}, \dots, \beta_n^{(k)})$ korlátos vektorsorozatot (a sorozat korlátos, mert $\left(\sum_{i=1}^n \beta_i^{(k)^2}\right)^{1/2}$ vektornormát határozza meg, így a vektornormák ekvivalenciája miatt van olyan γ konstans, hogy $\left(\sum_{i=1}^n \beta_i^{(k)^2}\right)^{1/2} \leq \gamma \|p_k\|$ és a $\{p_k\}$ sorozat korlátos). A $\{\beta_k\}$ sorozat korlátossága miatt kiválasztható belőle egy konvergens részsorozat:

$$\beta_{k_i} \rightarrow \beta^*.$$

Tekintsük a $p^* = \sum_{i=1}^n \beta_i^* g_i \in G$ elemet! Mivel a p_{k_i} részsorozatra $\|p_{k_i} - p^*\| \rightarrow 0$, így $\|f - p^*\| \leq \|f - p_{k_i}\| + \|p_{k_i} - p^*\| \rightarrow E_G(f)$, ahonnan adódik, hogy p^* az f -et legjobban közelítő elem.

Az általános esetben az unicitás nem garantált, előfordulhat, hogy egy elemnek végtelen sok legjobban közelítése van.

3.1 Példa Legyen $V = R^2$, $G = R^1 = \langle e_1 \rangle$ és $f = e_2$. Ha a $\|\cdot\|_\infty$ vektornormát használjuk, akkor f -nek végtelen sok legjobban közelítése van, hiszen tetszőleges $|\alpha| \leq 1$ mellett igaz $\|f - \alpha e_1\|_\infty = 1 = E_G(f)$.

3.1 Definíció A V normált lineáris tér szigorúan normált, ha tetszőleges 0 -tól különböző f és h elemére a háromszögegyenlőtlenségben fennálló $\|f + h\| = \|f\| + \|h\|$ egyenlőségből következik, hogy a két elem lineárisan függő.

3.2 Tétel (A legjobban közelítő elem unicitása) Ha a V lineáris tér szigorúan normált, akkor tetszőleges f -hez legfeljebb egy G -beli legjobban közelítő p^* létezik.

Bizonyítás

Tegyük fel, hogy két különböző legjobban közelítő elem létezik p^* és p^{**} . Ha ez így lenne, akkor $q^* = 1/2(p^* + p^{**})$ is legjobban közelítő

elem lenne, mivel egy f elemet legjobban közelítő elemek a G tér konvex részalmazát alkotják. Valóban, hiszen ekkor ha $\lambda \in [0,1]$, akkor

$$\begin{aligned} \|f - (\lambda p^* + (1-\lambda)p^{**})\| &= \|\lambda(f - p^*) + (1-\lambda)(f - p^{**})\| \leq \\ &\leq \lambda \|f - p^*\| + (1-\lambda) \|f - p^{**}\| = \lambda E_G(f) + (1-\lambda)E_G(f) = E_G(f). \end{aligned}$$

Ekkor

$$E_G(f) \leq \|f - q^*\| = \|f - \frac{1}{2}(p^* + p^{**})\| \leq \frac{1}{2} \|f - p^*\| + \frac{1}{2} \|f - p^{**}\| = E_G(f),$$

ami azt jelenti, hogy teljesül a

$$\|\frac{1}{2}(f - p^*) + \frac{1}{2}(f - p^{**})\| = \|\frac{1}{2}(f - p^*)\| + \|\frac{1}{2}(f - p^{**})\|$$

egyenlőség. A tér szigorú normáltsága miatt azonban

$$\frac{1}{2}(f - p^*) = \alpha \frac{1}{2}(f - p^{**}).$$

Ez azonban azt jelentené, hogy $p^* = p^{**}$, ami ellenkezik a kiindulásunkkal.

Négyzetes közelítések

3.2 Definíció A V lineáris teret euklideszi térnek (vagy lineáris belsőszorzat-térnek) nevezzük, ha értelmezve van a tér tetszőleges f, h elemeinek $[f, h]$ belső szorzata, azaz van olyan $[.,.]: V \times V \rightarrow R$ leképezés, hogy

- (i) $[f, f] \geq 0$ és ha $[f, f] = 0$, akkor $f = 0$,
- (ii) $[f, h] = [h, f]$,
- (iii) $[f+g, h] = [f, h] + [g, h]$,
- (iv) $[\alpha f, h] = \alpha [f, h]$.

Euklideszi-térben teljesül a Cauchy-Schwarz-Bunyakovszkij egyenlőtlenség.

3.3 Tétel Euklideszi térben tetszőleges f és h elemekre

$$|[f, h]| \leq \sqrt{[f, f]} \sqrt{[h, h]}.$$

Bizonyítás

$$0 \leq [f - th, f - th] = [h, h]t^2 - 2t[f, h] + [f, f]$$

Az előbbi egyenlőtlenség minden t -re teljesül, ami csak úgy lehetséges, ha t -re másodfokú függvény diszkriminánsa nem pozitív, tehát

$4([f, h])^2 - 4[f, f][h, h] \leq 0$, amiből gyökvonással a bizonyítandó egyenlőtlenséget kapjuk.

3.4 Tétel Az $\|f\| = \sqrt{[f, f]}$ definícióval adott $\|\cdot\|: V \rightarrow \mathbb{R}^+$ leképezéssel V normált vektortér lesz.

Bizonyítás

- a) $\|f\| \geq 0$, és ha $\|f\| = 0$ akkor $f=0$ a belső szorzat (i) tulajdonsága miatt,
- b) $\|\alpha f\| = |\alpha| \|f\|$ a (iv) tulajdonság miatt,
- c) a háromszög-egyenlőtlenség a CSB-egyenlőtlenség segítségével bizonyítható

$$\|f + h\|^2 = [f + h, f + h] = [f, f] + 2[f, h] + [h, h] \leq [f, f] + 2\|f\|\|h\| + [h, h] = (\|f\| + \|h\|)^2.$$

3.5. Tétel Minden euklideszi tér szigorúan normált.

Bizonyítás. Ha f és g a tér két tetszőleges 0 -tól különböző eleme, akkor az alábbi egyenlőtlenségek teljesülnek:

$$\|f + g\|^2 = [f + g, f + g] = [f, f] + 2[f, g] + [g, g] \leq \|f\|^2 + 2\|f\|\|g\| + \|g\|^2 = (\|f\| + \|g\|)^2. \text{ Itt végig egyenlőségek viszont csak úgy állhatnak, ha } f \text{ és } g \text{ lineárisan függők.}$$

Euklideszi terekben a p^* legjobban közelítő elemre „geometriai” jellemzés adható. Az euklideszi vektornormával ellátott $\mathbb{R}^n$ vektortér esetében ez annak a szemléletes ténynek felel meg, hogy f -et legjobban éppen a G alterre való merőleges vetülete közelíti.

3.6. Tétel Legyen V tetszőleges euklideszi tér, G a V altere és f V -beli. A G -beli p^* akkor és csak akkor lesz f legjobb közelítése, ha

$$[f - p^*, g] = 0 \quad \text{bármely } G\text{-beli } g\text{-re.}$$

3.7. Tétel *A V euklideszi tér tetszőleges f elemének pontosan egy G -beli p^* legjobb közelítése létezik.*

Véges n dimenziós euklideszi terekre a legismertebb példákat az R^n terek adják, sőt bármely n dimenziós euklideszi tér izomorf R^n -nel.

Az alkalmazások szempontjából legfontosabbak azok a függvényterek, ahol a tartóhalmaz elemei adott tulajdonságú függvények, a belső szorzat fogalmát pedig valamilyen integrálfogalomból vezetik le.

Például, ha a Riemann-féle integrálfogalmat használva, az $[a,b]$ intervallumon folytonos függvényekre definiáljuk a

$$[f(x), g(x)] = \int_a^b f(x)g(x)dx$$

belső szorzatot, akkor euklideszi teret kapunk, amelyben igazolható az alábbi tétel.

3.8 Tétel *Ha folytonos függvényekből álló $f_n(x)$ függvénysorozat egyenletesen tart $f(x)$ -hez $[a,b]$ -n, akkor az előbbi euklideszi térbeli konvergencia is igaz:*

$$\|f - f_n\|_2^2 = \int_a^b (f(x) - f_n(x))^2 dx \rightarrow 0.$$

(Emlékeztető: (f_n) -re azt mondjuk *egyenletesen konvergál* f -hez, ha minden pozitív ε -hoz létezik egy $n_0 \in N$ úgy, hogy minden $x \in D_f$ és minden $n \geq n_0$ -ra $|f_n(x) - f(x)| < \varepsilon$)

Egyenletes közelítések

Az $f \in C[a,b]$ folytonos függvényt közelítjük egy rögzített $G = \langle g_1(x), g_2(x), \dots, g_n(x) \rangle$ altérben felírható $p(x) = \sum_{i=1}^n \alpha_i g_i(x)$ alakú általánosított polinomokkal. A $C[a,b]$ -t azonban mint normált lineáris teret tekintjük a $\|g(x)\|_\infty = \max_{x \in [a,b]} |g(x)|$ maximum- vagy más néven Csebisev-normával.

A fenti közelítést szokás egyenletes vagy Csebisev-approximáció néven emlegetni.

A **3.1 Tétel** alapján a közelítő elem létezése garantált. A $C[a,b]$ tér azonban nem szigorúan normált, így az unicitásról még nem mondhatunk semmit.

3.2 Példa Az $f(x) \equiv 1$ és $g(x) = x$ függvények a $C[-1,1]$ tér elemei. Könnyű látni, hogy

$$2 = \|f(x) + g(x)\|_{\infty} = \|f(x)\|_{\infty} + \|g(x)\|_{\infty} = 1 + 1$$

viszont az f és g mégsem lineárisan függők, hiszen nem teljesül az $f(x) = \alpha g(x)$, vagyis a tér nem szigorúan normált.

A közelítő elem unicitása pontosan a Haar-alterek esetében teljesül. (Haar Alfréd (1885-1933) a szegedi matematikai iskola egyik megalapítója volt.)

3.3 Definíció A G n dimenziós alteret Haar-térnek nevezzük, ha bármely $p(x) \in G$, $p(x)$ nem azonosan 0 általánosított polinomnak legfeljebb $n-1$ zérushelye van $[a,b]$ -ben.

3.9 Tétel Legyen $G = \langle g_1(x), g_2(x), \dots, g_n(x) \rangle$ a $C[a,b]$ tér n dimenziós altere. Tetszőleges $f \in C[a,b]$ -re a $p^*(x) \in G$ egyenletesen legjobban közelítő függvény pontosan akkor lesz egyértelmű, ha G Haar-altér.

A G Haar-tér bázisait Csebisev-féle függvényrendszereknek nevezik. Néhány példa Csebisev-féle függvényrendszerre:

- a) az $\{1, x, \dots, x^{n-1}\}$ hatványfüggvény-rendszer,
- b) az $\{1, e^x, \dots, e^{(n-1)x}\}$ rendszer,
- c) az $\{1, \sin(x), \cos(x), \dots, \sin(n-1)x, \cos(n-1)x\}$ trigonometrikus függvényrendszer a $[0, 2\pi)$ intervallumon.

Hermite-féle interpoláció

Az alapprobléma:

Adottak az $\{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ páronként különböző alappontok, az $\{m_1, m_2, \dots, m_n\}$ 1-nél nem kisebb számok, az $m = \sum_{i=1}^n m_i$ konstans, és az egyes alappontokhoz tartozó $\{f_i^0, f_i^1, \dots, f_i^{m_i}\}$ értékek $i = 1, 2, \dots, n$.

Határozzunk meg egy olyan legfeljebb $m-1$ -ed fokú $H_m(x)$ Hermite-féle interpolációs polinomot, amely eleget tesz a

$$H_m^{(j)}(x_i) = f_i^j \quad i = 1, 2, \dots, n \quad j = 0, 1, \dots, m_i - 1$$

interpolációs feltételeknek, ahol $H_m^{(j)}(x_i)$ a $H_m(x)$ polinom j -edik deriváltjának az $x = x_i$ helyen vett helyettesítési értékét jelöli.

Ha speciálisan $m_1 = m_2 = \dots = m_n = 1$ (vagyis $m=n$), akkor a Lagrange-féle interpolációs problémához jutunk.

Ha $n=1$, akkor a Hermite-féle interpolációs polinom az x_1 körüli Taylor-polinomot adja.

Ha a polinomot $H_m(x) = \alpha_0 x^{m-1} + \alpha_1 x^{m-2} + \dots + \alpha_m$ alakban keressük, akkor az interpolációs feltételek az alábbi kvadratikus mátrixú lineáris egyenletrendszerrel adják:

$$\begin{aligned} \alpha_0 x_1^{m-1} + \alpha_1 x_1^{m-2} + \dots + \alpha_m &= f_1^0 \\ \vdots \\ \alpha_0 x_n^{m-1} + \alpha_1 x_n^{m-2} + \dots + \alpha_m &= f_n^0 \\ (m-1)\alpha_0 x_1^{m-2} + (m-2)\alpha_1 x_1^{m-3} + \dots + \alpha_{m-1} &= f_1^1 \\ \vdots \\ (m_n - 1)\alpha_0 x_1^{m-1-(m_n-1)} + \dots &= f_n^{m_n-1} \end{aligned}$$

A Hermite-féle interpolációs probléma egyértelműen megoldható, vagyis tetszőlegesen adott interpolációs feltételrendszerhez mindig megadható pontosan egy Hermite-féle interpolációs polinom, amely azt kielégíti.

Abban a speciális esetben ha $m = 2n$ és $m_i = 2$ ($1 \leq i \leq n$), vagyis ha a függvényérték és az első derivált értéke adott minden pontban, akkor Hermite-Fejér interpolációról is szokás beszélni. Ekkor a $H_{2n}(x)$ interpolációs polinom felírható a Lagrange-féle bázispolinomok segítségével a következő módon:

$$H_{2n}(x) = \sum_{i=1}^n f_i^0 (1 - 2(x - x_i)L'_i(x_i))L_i^2(x) + \sum_{i=1}^n f_i^1 (x - x_i)L_i^2(x).$$

4. Numerikus integrálás, Gauss-kvadratura, kvadratura-sorozatok konvergenciája

Legyen ρ $[a,b]$ -n értelmezett nemnegatív, folytonos függvény, amelynek $[a,b]$ -ben véges sok zérushelye van. Közelítsük az f függvény rögzített $[a,b]$ intervallumhoz és rögzített ρ ún. súlyfüggvényhez tartozó

$$I(f) = \int_a^b f(x)\rho(x)dx$$

integrálját $I(f) \approx Q_n(f) = \sum_{i=1}^n w_i f(x_i)$ alakú kvadratura-formulával.

Az ilyen súlyfüggvényes integrálok bevezetése több szempontból is hasznosnak bizonyult. Ha sok olyan integrált kell kiszámítani, amelyek tartalmaznak egy közös tényezőt, érdemes ezt venni súlyfüggvénynek. Ilyen jellegű problémákkal találkozhatunk a valószínűség-számításban, de sok gyakorlati fizikai és kémiai problémánál is.

Felfoghatók ezek a kérdések úgy is, mint a korábban tanult interpolációs kvadratura-formulák általánosítása, ahol is korábban a $\rho(x) \equiv 1$ speciális esettel dolgoztunk.

A továbbiakban azt próbáljuk meghatározni, hogy melyek a „legjobb” kvadratura-formulák, mennyi lehet a rendjük maximálisan.

Adott kvadratura-formula pontosságát az $R_n(f) = I(f) - Q_n(f)$ képlethiba segítségével definiáljuk. A formula pontos $f(x)$ -re, ha $R_n(f) = 0$.

4.1 Definíció A $Q_n(\cdot)$ kvadratúra-formula rendje r , ha bármely legfeljebb r -ed fokú $p(x)$ polinomra az pontos, de van olyan $r+1$ -ed fokú $q(x)$, amire már $R_n(q) \neq 0$.

4.1 Tétel A $Q_n(\cdot)$ n alappontos kvadratúra-formula rendje legfeljebb $2n-1$ lehet.

Bizonyítás Legyen $\omega_n(x) = (x-x_1)(x-x_2)\dots(x-x_n)$, ahol $x_1, x_2, \dots, x_n$ a kvadratúra-alappontok. Tekintsük a $q_n(x) = (\omega_n(x))^2$ $2n$ -ed fokú polinomot. Mivel

$$0 < \int_a^b (\omega_n(x))^2 dx = I(q) \neq Q_n(q) = \sum_{i=1}^n w_i (\omega_n(x_i))^2 = 0,$$

így erre már nem lesz pontos a formula.

4.3 Definíció Adott $[a,b]$ intervallumhoz és ρ súlyfüggvényhez tartozó maximális rendű kvadratúra-formulákat Gauss-féle kvadratúra-formuláknak nevezzük.

4.2 Tétel Az $[a,b]$ intervallumhoz és a $\rho(x)$ súlyfüggvényhez tartozó tetszőleges n alappontos $Q_n(\cdot)$ interpolációs kvadratúra-formula rendje akkor és csak akkor $2n-1$, ha bármely legfeljebb $n-1$ -ed fokú $p(x)$ polinomra $\int_a^b p(x)\omega_n(x)\rho(x)dx = 0$, vagyis ha az alappontokra felírt $\omega_n(x)$ n -ed fokú polinom ortogonális bármely legfeljebb $n-1$ -ed fokú $p(x)$ polinomra.

($f(x)$ és $g(x)$ ortogonális, ha $[f,g]=0$, ahol $[f,g] = \int_a^b f(x)g(x)\rho(x)dx$.)

4.2 Definíció. A rögzített $[a,b]$ intervallumhoz és $\rho(x)$ súlyfüggvényhez tartozó ortogonális polinomrendszeren polinomok olyan

$$\{p_0(x), p_1(x), \dots, p_n(x), \dots\}$$

sorozatát értjük, amelyben

(i) $p_n(x)$ n -ed fokú polinom

(ii) $[p_i, p_n] = \int_a^b p_i(x)p_n(x)\rho(x)dx = 0$, ha $i \neq n$

4.3 Tétel Tetszőlegesen rögzített $[a,b]$ intervallum, $\rho(x)$ súlyfüggvény és pozitív n egész szám esetén $Q_n(\cdot)$ Gauss-kvadrátúra

(i) egyértelműen létezik és rendje $2n-1$,

(ii) alappontjai a $p_n(x)$ n -edik ortogonális polinom $x_1, x_2, \dots, x_n$ gyökei,

súlyait a $\omega_i = \int_a^b \frac{p_n(x)}{(x-x_i)p_n'(x_i)} \rho(x) dx$ integrálok adják.

Kvadrátúra-sorozatok konvergenciája

A numerikus integrálási feladatok többségénél előre nem ismeretes, hogy melyik formulát kell alkalmazni a kívánt pontosság eléréséhez. Ezért általában kvadrátúra-formulák egy sorozatát vesszük, s ilyen sorozattal számítjuk ki a közelítéseket, míg csak el nem érjük az integrál adott hibahatáron belüli értékét.

4.4 Tétel Tetszőleges $[a,b]$ intervallumhoz és $\rho(x)$ súlyfüggvényhez tartozó Gauss-kvadrátúrák sorozata konvergens $Q_n(f) \rightarrow I(f)$ tetszőleges $f \in C[a,b]$ -beli folytonos függvényre.

A Newton-Cotes formulák sorozata azonban általában nem konvergens.

5. Differenciálegyenletek

A differenciálegyenletek olyan egyenletek, amelyekben az ismeretlen egy differenciálható függvény, és az egyenlet a függvény és ennek deriváltja(i) között teremt kapcsolatot. Például:

$$y'' + 6y' + 9y = 2e^{-3x}$$

(Itt az egyszerűbb írásmód kedvéért $y(x)$ helyett csak y -t írunk).

A problémák differenciálegyenletben való megfogalmazása a fizikában, mérnöki tudományokban, a közgazdaságtanban és még számos tudományban alapvető szerepet töltenek be.

A differenciálegyenletek két fő típusát alkotják a *közönséges* és a *parciális* differenciálegyenletek. A közönséges differenciálegyenletek esetében az egyenlet egy egyváltozós függvényre van felírva, parciális differenciálegyenlet esetén az ismeretlen függvény többváltozós és az egyenletben szereplő deriváltjai parciális deriváltak.

Közönséges differenciálegyenletek

n -ed *rendűnek* nevezzük a differenciálegyenletet, ha a benne szereplő magasabb rendű deriváltak között az n -edik a legnagyobb.

Az n -ed rendű közönséges differenciálegyenlet *általános megoldása* az a függvény, mely pontosan n számú egymástól független állandót (paramétert) tartalmaz, és azonosan kielégíti az adott differenciálegyenletet.

Az n -ed rendű közönséges differenciálegyenlet *partikuláris megoldása* az a függvény, mely legfeljebb $n-1$ számú egymástól független állandót (paramétert) tartalmaz, és azonosan kielégíti az adott differenciálegyenletet. Speciális esetben egyetlen paramétert sem tartalmaz a partikuláris megoldás. Általában (de nem mindig) az általános megoldás tartalmazza az összes partikuláris megoldást is, melyet úgy kaphatunk, hogy a paramétereknek konkrét értékeket adunk. A differenciálegyenlet partikuláris megoldásának kiválasztásához feltételeket kell megadni. Egy n -ed rendű közönséges differenciálegyenlethez meg lehet adni a független változó egy adott értékéhez tartozó függvényértéket, az első, második, ..., $(n-1)$ -edik derivált értékét. Ezeket nevezzük *kezdeti feltételnek*. Amennyiben mind az n számú adatot megadjuk, a partikuláris megoldás nem fog paramétert tartalmazni.

Elsőrendű (lineáris) egyenletek

Elsőrendű differenciálegyenletről beszélünk akkor, ha az y (az ismeretlen függvény) és deriváltjai csak legfeljebb az első hatványon szerepelnek és nem szerepel az egyenletben ilyen tényezők szorzata.

Elsőrendű differenciálegyenletek közelítő megoldása

Picard iterációs módszere

Tekintsük az $y' = f(x, y)$ elsőrendű differenciálegyenletet az $y(x_0) = y_0$ kezdeti feltétellel. A differenciálegyenlet partikuláris megoldása fokozatos közelítéssel az alábbi módon határozható meg.

Ha az $y' = f(x, y)$ egyenletben szereplő $f(x, y)$ függvény valamilyen

$$|x - x_0| < a,$$

$$|y - y_0| < b$$

tartományban korlátos ($f(x, y) \leq K$) és folytonos, továbbá eleget tesz az

$$|f(x, y_2) - f(x, y_1)| \leq M|y_2 - y_1|$$

Lipschitz-féle feltételnek (M pozitív konstans), akkor az

$$y_1(x) = y(x_0) + \int_{x_0}^x f(t, y(x_0)) dt,$$

$$y_n(x) = y(x_0) + \int_{x_0}^x f(t, y_{n-1}(t)) dt$$

függvénysorozat $n \rightarrow \infty$ esetén a differenciálegyenlet $y = y(x)$ megoldásához konvergál az $|x - x_0| < \min\left(a, \frac{b}{K}\right)$.

5.1 Példa Határozzuk meg az $y' = xy$ differenciálegyenletnek az $y(0) = 1$ kezdeti feltételt kielégítő partikuláris megoldását Picard-féle módszerrel.

Megoldás

Mivel az $f(x, y) = xy$ függvény tetszőleges véges x és y értékre korlátos és eleget tesz a Lipschitz-féle feltételnek, hiszen

$$|xy_2 - xy_1| = |x||y_2 - y_1| \leq M|y_2 - y_1|,$$

ezért az eljárás alkalmazható.

$$y_1(x) = 1 + \int_0^x t \cdot 1 dt = 1 + \left[\frac{t^2}{2} \right]_0^x = 1 + \frac{x^2}{2}.$$

$$y_2(x) = 1 + \int_0^x t \left(1 + \frac{t^2}{2} \right) dt = 1 + \left[\frac{t^2}{2} + \frac{t^4}{8} \right]_0^x = 1 + \frac{x^2}{2} + \frac{x^4}{8}$$

$$y_3(x) = 1 + \int_0^x t \left(1 + \frac{t^2}{2} + \frac{t^4}{8} \right) dt = 1 + \left[\frac{t^2}{2} + \frac{t^4}{8} + \frac{t^6}{48} \right]_0^x = 1 + \frac{x^2}{2} + \frac{x^4}{8} + \frac{x^6}{48}$$

$$y_4(x) = 1 + \int_0^x t \left(1 + \frac{t^2}{2} + \frac{t^4}{8} + \frac{t^6}{48} \right) dt = 1 + \left[\frac{t^2}{2} + \frac{t^4}{8} + \frac{t^6}{48} + \frac{t^8}{384} \right]_0^x = 1 + \frac{x^2}{2} + \frac{x^4}{8} + \frac{x^6}{48} + \frac{x^8}{384}$$

Teljes indukcióval igazolható, hogy

$$y_n(x) = 1 + \frac{x^2}{2} + \frac{1}{2!} \left(\frac{x^2}{2} \right)^2 + \frac{1}{3!} \left(\frac{x^2}{2} \right)^3 + \dots + \frac{1}{n!} \left(\frac{x^2}{2} \right)^n.$$

Így a kezdeti érték feladat megoldása:

$$y(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} y_n(x) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{k=1}^n \frac{1}{k!} \left(\frac{x^2}{2} \right)^k = \sum_{k=1}^{\infty} \frac{1}{k!} \left(\frac{x^2}{2} \right)^k = e^{\frac{x^2}{2}}$$